

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ

СТРАХОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018

УДК 005:364.3(07.034)

С83

Укладач О. В. Корват

Затверджено на засіданні кафедри управління фінансовими послугами.

Протокол № 8 від 28.02.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Страховий менеджмент [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до самостійної роботи студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня / уклад. О. В. Корват. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 48 с.

Подано завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни і методичні рекомендації до їх виконання з метою формування у студентів компетентності з розроблення, прийняття та реалізації управлінських рішень у страховій діяльності.

Рекомендовано для студентів спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа та страхування" другого (магістерського) рівня.

УДК 005:364.3(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2018

Вступ

Навчальна дисципліна "Страховий менеджмент" є базовою дисципліною, складовою підготовки фахівців освітнього ступеня "магістр" спеціальності 072 "Фінанси, банківська справа, страхування".

Об'єкт дисципліни "Страховий менеджмент" – процеси управління діяльністю страхової компанії, предмет – теоретичні, методичні та прикладні аспекти управління процесами створення та ефективного використання потенціалу страхових організацій.

Основні завдання навчальної дисципліни: формування компетентності з розроблення, обґрунтування та реалізації управлінських рішень у страховій діяльності; набуття стійких знань із теорії та практики управління страховою компанією; надання страхових послуг; оцінювання ризиків; урегулювання страхових претензій; оволодіння практичними навичками для ухвалення і реалізації управлінських рішень у сфері страхового бізнесу.

У процесі вивчення та закріплення знань велике значення має самостійна робота студента. Це форма організації навчального процесу, за якою заплановані завдання студент виконує самостійно під методичним керівництвом викладача. Мета самостійної роботи – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Самостійна робота студента містить опрацювання лекційного матеріалу, опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань, вирішення розрахункових індивідуальних та комплексних завдань за вивченою темою, написання есе; пошук та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни, контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики, підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; підготовку до модульного контролю, систематизацію вивченого матеріалу. Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів із вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами.

Змістовий модуль 1

Концептуальні засади страхового менеджменту

Тема 1. Сутність і значення страхового менеджменту

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Особливості підприємницької діяльності в страхуванні.
2. Сутність, функції і роль страхового менеджменту.
3. Життєвий цикл страхової організації і його вплив на управлінські процеси.

Питання для самостійного опрацювання

1. Вплив процесів глобалізації економіки на функціонування страхового бізнесу в Україні.
2. Умови залучення іноземних інвестицій у національну страхову індустрію.
3. Удосконалення управління в страхових організаціях як важлива умова їх розвитку й підвищення ефективності діяльності.
4. Активізація використання зарубіжного досвіду в розбудові механізму управління страховими компаніями.
5. Особливості управління компанією у кризовому стані.
6. Порядок ліквідації страхової компанії.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Охарактеризуйте страхування як вид підприємницької діяльності.
2. Назвіть особливості діяльності страхової компанії.
3. Які зміни відбувалися у законодавчому регулюванні страхової діяльності в Україні?
4. Якою є головна ознака поділу страхових компаній на ринку?
5. У чому полягає зміст державного нагляду за страховою діяльністю згідно із законодавством України?
6. Визначте сутність страхового менеджменту.
7. Як відбувається створення страхових компаній?
8. Які особливості ліцензування страхової діяльності?
9. Дайте характеристику етапів життєвого циклу страхової компанії?
10. У чому полягає сутність антикризового управління?

11. Назвіть основні вимоги до здійснення страхової діяльності в Україні.

12. Назвіть підстави для переоформлення й анулювання ліцензії.

Література: основна [1 – 6]; додаткова [9; 18; 20 – 24; 29; 30; 33; 35 – 37; 39; 44; 49; 54; 55].

Практичні завдання для самостійної роботи

Ситуаційне завдання 1.1. Страховик знаходиться на межі банкрутства. Запропонуйте варіанти дій страхової компанії для виконання нею зобов'язань за договорами страхування, зокрема можливу реорганізацію та ліквідацію компанії. Обґрунтуйте найкращий варіант управлінського рішення.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для виконання ситуаційного завдання необхідно проаналізувати норми Закону України "Про страхування" [54], Закону України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" [44], Методичні рекомендації щодо забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування під час реорганізації страховиків шляхом приєднання [33] та Положення про особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків [49]. Поясніть, чи переходять до страховика- правонаступника зобов'язання за договорами страхування, укладеними страховиком, що приєднується. З'ясуйте черговість задоволення вимог кредиторів у разі ліквідації страхової компанії.

Тестові завдання для перевірки залишкових знань зі страхової термінології

1. Частина збитків, що не відшкодовується страховиком згідно з договором страхування називається:

- а) цесією;
- б) тантьємою;
- в) франшизою;
- г) адендумом.

2. Майнове, особисте та страхування відповідальності є:

- а) функціями страхування;
- б) принципами страхування;

в) галузями страхування;

г) формами страхування.

3. Ризик у страхуванні – це:

а) об'єкт, що прийнятий на страхування;

б) ступінь небезпеки події, на випадок якої проводиться страхування;

в) імовірність пошкодження об'єкта, що прийнятий на страхування;

г) певна подія, на випадок якої проводиться страхування, і яка має

ознаки ймовірності та випадковості настання.

4. Страховий тариф – це:

а) розмір страхового внеску за визначений період страхування;

б) розмір страхової відповідальності за договором страхування;

в) ставка страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування;

г) ставка страхової виплати з одиниці страхової суми за визначений період страхування.

5. Плата страховику за прийняття ризиків на страхування називається:

а) страховою премією;

б) страховою сумою;

в) страховою виплатою;

г) страховим тарифом.

6. Андерайтер – це особа, яка займається:

а) оцінюванням ризику під час укладання договору страхування;

б) укладанням договору страхування;

в) визначенням причин страхового випадку та розміру збитків;

г) розрахунком страхового тарифу.

7. Подія, передбачена договором страхування, яка відбулася і з настанням якої страховик зобов'язаний здійснити страхову виплату, – це:

а) страховий ризик;

б) страховий випадок;

в) абандон;

г) суброгація.

8. Суброгація – це:

а) право страховика відмовити у виплаті страхового відшкодування;

б) відмова страховика у виплаті страхового відшкодування;

в) перехід до страховика, що виплатив страхове відшкодування, права вимоги до особи, відповідальної за заподіяний збиток;

г) право страховика звернутись до інших страховиків, які несуть відповідальність перед страхувальником, із пропозицією розподілити витрати щодо відшкодування збитків.

9. Страхова премія – це:

а) винагорода страхувальнику за беззбиткове проходження договору страхування;

б) оплата послуг страхового брокера;

в) плата страхувальника за страхування;

г) оплата послуг страхового агента.

10. Страховий акт – це документ, що засвідчує:

а) факт укладання страхового договору;

б) право страховика здійснити страхову виплату;

в) обов'язок страхувальника сплатити страховий внесок;

г) факт настання страхового випадку.

11. Страхова компанія, яка приймає ризик у перестраховування, – це:

а) ретроцедент;

б) цедент;

в) цесіонарій;

г) перестраховальник.

12. Контрибуція – це:

а) право страховика відмовити у виплаті страхового відшкодування;

б) відмова страховика у виплаті страхового відшкодування;

в) право страховика припинити дію договору страхування;

г) право страховика звернутись до інших страховиків, які несуть відповідальність перед страхувальником, із пропозицією розподілити витрати щодо відшкодування збитків.

Тема 2. Ресурсний потенціал, структура й органи управління страховою організацією

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Ресурсний потенціал страхової компанії.
2. Органи управління та контролю страхової компанії.
3. Побудова організаційної структури управління страховика.

Питання для самостійного опрацювання

1. Підбір працівників, їхня адаптація й підвищення кваліфікації.
2. Сутнісна характеристика мотивації персоналу як функція страхового менеджменту.

3. Відповідність функцій органів управління страхових компаній принципам корпоративного управління.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Дайте визначення терміна "ресурсний потенціал".
2. Назвіть складові ресурсного потенціалу страховика.
3. Як можна оцінити ресурсний потенціал страхової компанії?
4. Як реалізується мотивація персоналу як функція страхового менеджменту?
5. Що входить до складу органів управління страховою компанією?
6. Які функції виконують наглядова рада та рада директорів?
7. Визначте сутність корпоративного управління?
8. Назвіть структурні підрозділи страхової компанії.

Література: основна [1 – 6]; додаткова [7; 11; 20; 51; 54].

Практичні завдання для самостійної роботи

Дослідницьке завдання 2.1. Порівняйте поширеність організаційно-правових форм страхових компаній у різних країнах світу.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Поширеність організаційно-правових форм страхових компаній проаналізуйте за офіційними даними реєстрів страховиків. Поясніть відмінність в органах управління, процедурах звітності й адміністрування різних організаційно-правових форм. Зробіть висновки.

Тема 3. Планування у страховій діяльності

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Стратегічне планування діяльності страховика.
2. Бізнес-план страхової компанії.

Питання для самостійного опрацювання

1. Інноваційна спрямованість стратегії розвитку.
2. Методи розроблення стратегічного плану.
3. Порядок опрацювання, розгляду й затвердження бізнес-плану.
4. Процес бюджетування в страховій організації.
5. Фінансовий контролінг страховика: сутність, завдання й інструменти.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Що є змістом стратегічного управління страхової компанії?
2. Як формується стратегія страховика?
3. Які проблеми виникають у страхових компаній України під час розроблення стратегії?
4. Назвіть основні бізнес-процеси страхової компанії.
5. Як забезпечується бізнес-планування страхової компанії?
6. У чому полягають відмінності процесу бюджетування та контролінгу страховика?
7. Назвіть основні розділи бізнес-плану страховика.
8. Охарактеризуйте особливості бізнес-плану страхової компанії.

Література: основна [1 – 6]; додаткова [11; 13; 19; 26; 30; 54].

Практичні завдання для самостійної роботи

Завдання 3.1. Заповніть прогноз розвитку страхових операцій на підставі початкових даних страхової компанії на один рік за добровільним страхуванням від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ (табл. 1) та за добровільним страхуванням майна (табл. 2). Складіть фінансовий план (табл. 3), якщо розмір сплаченого статутного капіталу становить 40 млн грн. Оцініть платоспроможність страхової компанії та рівень ризику страхової діяльності (табл. 3). Здійсніть обґрунтування доцільності запланованої діяльності та заходів щодо підвищення її ефективності.

Таблиця 1

Прогноз розвитку страхових операцій за добровільним страхуванням від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ

Періоди	Кількість договорів (n)	Тариф, %	Середня страхова сума, тис. грн (СС)	Середній страховий платіж, тис. грн	Сума страхових платежів, тис. грн (СП)	Норматив виплат, % (Н _{СВ})	Сума страхових виплат, тис. грн (СВ)	Максимальна відповідальність за окремим об'єктом страхування, тис. грн
I кв.	280	0,5	1 500			70		
II кв.	320	0,5	1 500			70		
III кв.	400	0,5	2 000			70		
IV кв.	500	0,5	2 000			70		
За рік								

Таблиця 2

Прогноз розвитку страхових операцій за добровільним страхуванням майна

Періоди	Кількість договорів (n)	Тариф, %	Середня страхова сума, тис. грн (СС)	Середній страховий платіж, тис. грн	Сума страхових платежів, тис. грн (СП)	Норматив виплат, % (Н _{СВ})	Сума страхових виплат, тис. грн (СВ)	Максимальна відповідальність за окремим об'єктом страхування, тис. грн
I кв.	250	1,0	2 500			70		
II кв.	300	1,0	2 500			70		
III кв.	350	1,0	2 500			70		
IV кв.	400	1,0	2 500			70		
За рік								

Таблиця 3

Фінансовий план, тис. грн

Періоди	Розмір власних коштів на початок періоду	Сукупна сума надходжень страхових платежів	Сукупна сума страхових виплат	Розмір технічних (математичних) резервів на кінець періоду	Витрати на проведення страхової діяльності	Зароблені страхові платежі	Прибуток від страхової діяльності	Доходи від розміщення активів (4 % річних)	Податок на прибуток	Чистий прибуток
I кв.	40 000,0				37,0					
II кв.					42,7					
III кв.					48,9					
IV кв.					54,3					
За рік					182,9					

Таблиця 4

Оцінювання платоспроможності та ризиків

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи), тис. грн (ФЗП)	Премії, сплачені пере-страховикам, тис. грн	Страхові виплати, отримані від пере-страховиків, тис. грн	Нормативний запас платоспроможності, тис. грн (НЗП)	Коефіцієнт платоспроможності	Коефіцієнт ризику	Кількість договорів страхування (n)	Середній нетто-тариф, % (q)	Коефіцієнт ступеня ймовірності дефіциту коштів
1	2	3	4	5 = 1/4	6 = 5-1	7	8	9
	0	0						

Завдання 3.2. Обчисліть зароблені страхові платежі за IV квартал, якщо страхові внески за I квартал склали 64 тис. грн, за II квартал – 76 тис. грн, за III квартал – 44 тис. грн, за IV квартал – 28 тис. грн.

Завдання 3.3. Страхова компанія здійснює страхування майна. Страхові премії у звітному році надходили рівномірно в розмірі 150 тис. грн на місяць. Складіть прогноз розвитку страхових операцій на наступний рік, якщо очікується, що середній страховий тариф за портфелем договорів буде дорівнювати 0,1 %, середня страхова сума – 600 тис. грн, кількість договорів страхування, що заплановано укласти протягом наступного року – 3 200. Норматив виплат за даним видом страхування – 70 %, очікуваний фактичний рівень виплат – 65 %, очікуваний фактичний рівень витрат – 29 % від страхових платежів. Оцініть очікуваний прибуток від страхової діяльності та ступінь ймовірності дефіциту коштів.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Формули розрахунку показників прогнозу розвитку страхових операцій подані у табл. 5. Максимальна відповідальність за окремим об'єктом страхування в табл. 1 – 2 може бути обчислена тільки після заповнення фінансового плану як 10 % від суми статутного капіталу та страхових резервів на початок періоду [54].

Таблиця 5

Формули розрахунку показників прогнозу розвитку страхових операцій

Показники	Формули розрахунку
Середній страховий платіж на один договір у кварталі t	$(\text{Середня страхова сума на один договір у кварталі } t \times \text{Тариф у кварталі } t) / 100$
Страхові платежі за квартал t (СП _t)	$\text{Середній страховий платіж на один договір у кварталі } t \times \text{Кількість договорів за квартал } t$
Страхові виплати за квартал t (СВ _t)	$(\frac{1}{4} \text{ СП}_t + \frac{1}{4} \text{ СП}_{t-1} + \frac{1}{4} \text{ СП}_{t-2} + \frac{1}{4} \text{ СП}_{t-3}) \times \text{Н}_{\text{СВ}} / 100$

Даними для складання фінансового плану є прогнози розвитку страхових операцій. Сукупні суми страхових платежів і виплат обчислюються як сума платежів і виплат за видами страхування. Технічні резерви (резерви незароблених премій) визначаються згідно із Законом України "Про страхування" [54], сума податку на прибуток – згідно із чинною системою оподаткування [38]. Розмір власних коштів (власного капіталу або нетто-активів) у наступних періодах збільшується на отриманий чистий прибуток. Формули розрахунку показників фінансового плану подані в табл. 6.

Формули розрахунку показників фінансового плану

Показники	Формули розрахунку
Власний капітал на початок кварталу t (ВК _t)	ВК ₁ = Статутний капітал ВК _t = ВК _{t-1} + ЧП _t
Сукупна сума страхових платежів за квартал t (СССП _t) за видами страхування (i)	$\sum_i \text{СП}_t^i$
Сукупна сума страхових виплат за квартал t (СССВ _t) за видами страхування (i)	$\sum_i \text{СВ}_t^i$
Резерв незароблених премій на кінець кварталу t (РНП _t)	$\frac{3}{4} \text{СП}_t + \frac{1}{2} \text{СП}_{t-1} + \frac{1}{4} \text{СП}_{t-2}$
Зароблені платежі за квартал t (ЗП _t)	СССП _t + СРНП _{t-1} – СРНП _t
Прибуток від страхової діяльності за квартал t (П ^{СД} _t)	ЗП _t – СССРВ _t – ВПСД _t
Доходи від розміщення активів за квартал t (П ^{ІД} _t)	$\frac{\text{Вільні кошти} \times \text{Інвестиційний дохід}}{100 \times 4}$
Чистий прибуток за квартал t (ЧП _t)	П ^{СД} _t + П ^{ІД} _t – Податок на прибуток _t

Оцінювання платоспроможності та рівня ризику страхової діяльності здійснюється на кінець календарного року з розрахунком нормативного та фактичного запасів платоспроможності, коефіцієнта платоспроможності та коефіцієнта ступеня ймовірності дефіциту коштів (коефіцієнта Коньшина). Формули розрахунку показників для компанії, що здійснює страхування інше, ніж страхування життя, подані в табл. 7.

Формули розрахунку показників платоспроможності і рівня ризику страхової діяльності

Показники	Формули розрахунку
Фактичний запас платоспроможності (ФЗ)	ВК на кінець року
Нормативний запас платоспроможності (НЗ)	Більша з двох величин: $\sum_{t=1}^4 \text{СССП}_t \times 0,18$ або $\sum_{t=1}^4 \text{СССВ}_t \times 0,26$
Коефіцієнт платоспроможності (КП)	ФЗ / НЗ
Середній нетто-тариф ($\bar{T}_H$)	$\bar{T}_H = \frac{\sum_{i=1}^4 \sum (\text{СП}_t^i \times \text{H}_{\text{СВ}_t^i})}{\sum_{i=1}^4 \sum (\text{СС}_t^i \times n_t^i)}$
Коефіцієнт ступеня ймовірності дефіциту коштів (v)	$v = \sqrt{\frac{1 - \bar{T}_H / 100}{n \times \bar{T}_H / 100}}$

Під час оцінювання платоспроможності страхової компанії слід враховувати, що фактичний запас платоспроможності на будь-яку дату повинен перевищувати нормативний запас; коефіцієнт платоспроможності має бути більшим за 1; коефіцієнт ступеня ймовірності дефіциту коштів вказує на рівень ризику страхової діяльності: чим менше значення коефіцієнта Коньшина, тим нижча ймовірність дефіцитності коштів.

Тема 4. Комунікації та інформаційне забезпечення страхового менеджменту

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Комунікації страхової компанії.
2. Інформаційне забезпечення страхового менеджменту.

Питання для самостійного опрацювання

1. Комунікативна політика страхової компанії.
2. Взаємовідносини страховиків із засобами масової інформації.
3. Механізм функціонування автоматизованої інформаційної системи страхової компанії.
4. Формування страховиком баз даних і управління їх використанням.
5. Електронна база даних з автотранспортного страхування.
6. Використання можливостей Internet у страховій діяльності.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. У чому полягає мета комунікацій?
2. Назвіть етапи комунікаційного процесу.
3. Охарактеризуйте зовнішні комунікації страховика.
4. Як відбувається персоніфікований облік договорів страхування життя?
5. Яке призначення автоматизованої інформаційної системи в діяльності страхової компанії?
6. Яка роль страхової статистики у страховому менеджменті?
7. Як забезпечується страховою компанією комерційна таємниця?

Практичні завдання для самостійної роботи

Завдання 4.1. Напишіть есе за темою "Сучасні проблеми управління страховим бізнесом".

Методичні рекомендації до виконання завдання

Для виконання завдання необхідно опрацювати публікації у вітчизняних і закордонних періодичних виданнях за останні три роки з теми творчої роботи, обрати і обґрунтувати актуальні проблеми теорії та практики страхового менеджменту, проаналізувати їхні причини та тенденції пошуку шляхів їхнього вирішення. Доцільно зосередити увагу на альтернативах рішень. У роботі важлива наявність висловлень власної позиції, особистих міркувань студента щодо конкретних проблем, які розглядаються, самостійне аргументоване бачення можливостей їхнього вирішення. Обсяг роботи – до 10 сторінок. Посилання на літературу є обов'язковим.

Література: основна [1 – 6]; додаткова [11; 26; 30; 41; 43; 50].

Тестові завдання для підготовки до модульного контролю

1. Особливостями підприємницької діяльності у сфері страхування є:
  - а) специфіка державного регулювання;
  - б) необхідність значних матеріальних ресурсів для реалізації процесу надання послуг;
  - в) специфіка циклу менеджменту;
  - г) специфіка операційних процесів.
2. Інверсія виробничого циклу в страхуванні – це:
  - а) встановлення ціни реалізації страхових послуг до моменту формування їхньої собівартості;
  - б) встановлення ціни реалізації страхових послуг одночасно з формуванням їх собівартості;
  - в) встановлення ціни реалізації страхових послуг після формування їхньої собівартості;
  - г) встановлення ціни реалізації страхових послуг без формування їхньої собівартості.
3. Збитковість страхової суми визначається як:
  - а) співвідношення середньої страхової виплати до середньої страхової суми;
  - б) співвідношення суми страхових виплат до загальної страхової суми за укладеними договорами страхування;
  - в) співвідношення суми страхових виплат до середньої страхової суми;
  - г) співвідношення суми страхових виплат до кількості страхових випадків.

4. Які види діяльності не може здійснювати страхова компанія:
- а) співстрахування;
  - б) кредитування страхувальників-фізичних осіб, що уклали договори інші, ніж страхування життя;
  - в) фінансову діяльність, пов'язану з розміщенням страхових резервів;
  - г) діяльність, пов'язану з управлінням страховими резервами.
5. Який етап життєвого циклу страховика є найменш проблемним:
- а) створення;
  - б) зростання;
  - в) зрілість;
  - г) занепад.
6. У практиці страхового менеджменту рекомендовано місію страхової компанії:
- а) встановлювати безстроково;
  - б) періодично змінювати;
  - в) уточнювати щороку;
  - г) уточнювати кожні 3 – 5 років.
7. Для одержання страховиком ліцензії уповноваженому органу не подаються:
- а) копії установчих документів;
  - б) правила (умови) страхування;
  - в) типовий договір страхування;
  - г) економічне обґрунтування запланованої діяльності.
8. Ресурсний потенціал страховика – це:
- а) сукупність матеріальних, нематеріальних, фінансових, трудових та інформаційних ресурсів;
  - б) здатність використовувати матеріальні, нематеріальні, фінансові, трудові та інформаційні ресурси для досягнення стратегічних цілей;
  - в) здатність використовувати наявні ресурси для надання страхових послуг;
  - г) здатність використовувати наявні ресурси та ринкові можливості для досягнення стратегічних цілей.
9. Стратегічні напрямки роботи страхової компанії визначаються:
- а) загальними зборами;
  - б) наглядовою радою;
  - в) ревізійною комісією;
  - г) виконавчим органом.

10. Формальними внутрішніми комунікаціями страховика є:
- а) реклама страховика;
  - б) думка клієнтів про страхові послуги страховика;
  - в) взаємовідносини співробітників страховика, які ґрунтуються на особистих симпатіях;
  - г) взаємовідносини співробітників страховика, які регламентуються функціональними обов'язками.

11 Бізнес-план – це:

- а) форма експертної оцінки доцільності здійснення нової ідеї;
- б) робочий інструмент планування нового страхового продукту;
- в) техніко-економічне обґрунтування запланованої діяльності;
- г) усі відповіді правильні.

12. Яким буде розмір резерву незароблених премій на 31 грудня, якщо страхова компанія отримувала страхові внески у I кварталі – 200 тис. грн, у II кварталі – 280 тис. грн, у III кварталі – 240 тис. грн, у IV кварталі – 160 тис. грн:

- а) 350 тис. грн;
- б) 370 тис. грн;
- в) 290 тис. грн;
- г) 310 тис. грн.

Змістовий модуль 2

Прийняття управлінських рішень у страховій діяльності

Тема 5. Управління маркетинговою діяльністю в страховому бізнесі

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Сутність і завдання страхового маркетингу.
2. Маркетингові дослідження в страхуванні.
3. Розроблення та просування страхових послуг.

Питання для самостійного опрацювання

1. Організація роботи маркетингової служби.
2. Взаємодія служби маркетингу з іншими підрозділами страховика.

3. Аналіз ринкової ситуації та конкурентного середовища.
4. Методи вивчення попиту на страхові послуги.
5. Мотивація співробітників і агентів.
6. Заходи щодо підвищення ефективності роботи каналів збуту.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Розкрийте сутність страхового маркетингу.
2. Назвіть види маркетингових досліджень.
3. Поясніть відмінність страхового продукту від страхової послуги.
4. Розкрийте сутність якості страхового продукту.
5. Як забезпечується якість страхової послуги?
6. Наведіть зміст плану маркетингу.
7. Послідовність розроблення (модифікації) страхового продукту.
8. Як визначається ефективність системи продажів?
9. Як відбувається рекламування страхової діяльності?

Література: основна [1 – 6]; додаткова [7; 11 – 13; 35; 36; 42; 48; 57].

Практичні завдання для самостійної роботи

Ситуаційне завдання 5.1. Оберіть одну з провідних страхових компаній України за даними страхових рейтингів [57]. На прикладі окремого виду страхування, що надає обрана компанія, сформууйте маркетингову стратегію розвитку для цієї страхової послуги.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Визначте рівень монополізму страхового ринку за обраною страховою послугою. Показниками, що дозволяють аналізувати концентрацію ринку, зокрема є сума ринкових часток у страхових платежах перших страховиків (трьох – CR_3 , десяти – CR_{10}) й індекс Герфіндаля – Гіршмана (I_{HH})¹, який обчислюється як сума квадратів ринкових часток усіх страховиків. За можливості оцініть рівень охоплення страхового поля як відношення фактичної кількості застрахованих об'єктів до максимальної кількості об'єктів, які можна застрахувати. Проаналізуйте можливості розвитку страхової послуги та сформууйте маркетингову стратегію.

---

¹ Ринок вважається висококонцентрованим, якщо $I_{HH} > 1\,800$ та $CR_3 > 70\%$, помірно-концентрованим, якщо $1\,000 < I_{HH} \leq 1\,800$ та $45\% < CR_3 \leq 70\%$, низькоконцентрованим, якщо $I_{HH} \leq 1\,000$ та $CR_3 \leq 45\%$.

Ситуаційне завдання 5.2. Страхова компанія працює на ринку України десять років і входить у топ-50 за всіма рейтинговими показниками. Організаційно-правова форма: публічне акціонерне товариство. Мережа філій компанії представлена у п'ять областях України. Рівень адміністративних витрат, зарплат і комісійної винагороди середній по ринку. Продуктова лінійка страхових послуг страховика складається з таких видів страхування: обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів; добровільне страхування наземного транспорту; добровільне страхування майна; добровільне страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ; добровільне страхування від нещасних випадків; добровільне страхування медичних витрат.

Страхова компанія має намір у найближчі два роки поліпшити свої рейтингові позиції і розглядає необхідність розроблення маркетингової стратегії в існуючих кризових умовах, коли падає платоспроможний попит й існує нестабільність на ринку фінансових послуг. Обґрунтуйте можливі шляхи реалізації стратегії зростання за цих умов.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Охарактеризуйте ситуацію на страховому ринку, з якою стикається страховик. Проаналізуйте потенціал національного ринку страхування. Порадьте, на яких трьох видах страхування доцільно компанії зосередити свою діяльність. Запропонуйте методи вивчення попиту на страхові послуги за обраними видами страхування. Назвіть аспекти, які слід врахувати під час розроблення (удосконалення) страхових продуктів за обраними видами страхування. Запропонуйте найбільш оптимальні канали збуту страхових послуг за обраними видами страхування. Обґрунтуйте свій вибір. Назвіть ризики реалізації стратегії.

Тема 6. Управління відбором ризиків на страхування

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Сутність і класифікація ризиків.
2. Організація відбору ризиків на страхування.
3. Побудова тарифної політики страховика.

Питання для самостійного опрацювання

1. Андеррайтингові рішення та інструменти
2. Зв'язок між тарифною політикою та підходами до андеррайтингу.

3. Процедури проведення контролю за ризиком під час дії договорів страхування.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Дайте визначення поняттю "ризик"?
2. Як класифікуються ризики у страховій діяльності?
3. Які ризики можуть бути прийняті на страхування?
4. Охарактеризуйте сутність ризикоутворюючих факторів. Наведіть приклади.
5. Що входить до андеррайтингу як бізнес-процесу страховика?
6. Які існують методи оцінювання рівня ризиків?
7. Як визначається страхова премія за договором страхування?
8. Поясніть сутність антиселекції ризиків.
9. Розкрийте зміст тарифікації страхових послуг.
10. Поясніть зміст елементів структури страхового тарифу.
11. Які принципи покладені в побудову тарифної політики страховика?

Література: основна [1 – 6]; додаткова [7; 14; 16; 18 – 24; 56].

Практичні завдання для самостійної роботи

Завдання 6.1. Обчислити основні відносні статистичні показники за даними страхової статистики (табл. 8), на підставі яких здійснюється розрахунок тарифних ставок страховиком. Проаналізувати адекватність страхового тарифу за даними страхової статистики. Обґрунтувати пропозиції відносно змін до тарифної політики.

Таблиця 8

Дані страхової статистики

Рік	Кількість укладених договорів страхування	Сума страхових внесків, тис. грн	Загальна страхова сума, тис. грн	Норматив витрат на ведення справи, %	Кількість страхових випадків	Сума страхових виплат, тис. грн
1 рік	1 020	305	11 269	35	18	188
2 рік	960	302	11 008	35	20	191

Методичні рекомендації до виконання завдання

Страхові тарифи обчислюються на підставі статистики настання страхових випадків та інших статистичних показників, що характеризують результати діяльності страхової компанії. До основних абсолютних показників

страхової статистики належать: кількість застрахованих об'єктів (договорів страхування) N ; кількість страхових випадків M ; загальна страхова сума за застрахованими об'єктами S ; загальна сума страхових премій P ; загальна сума страхових виплат V . На базі абсолютних показників обчислюються відносні показники страхової статистики (табл. 9).

Таблиця 9

Відносні показники страхової статистики

Показник	Формула
Середня страхова сума на один застрахований об'єкт (договір страхування)	$\bar{S} = S/N$
Середня страхова виплата на один страховий випадок	$\bar{V} = V/M$
Середній страховий тариф	$\bar{T} = P/S$
Частота настання страхових випадків	$q = M/N$
Важкість збитку	$\bar{V}/\bar{S}$
Рівень виплат (рівень збитковості)	V/P
Збитковість страхової суми	$y = \frac{V}{S} = q \times \frac{\bar{V}}{\bar{S}}$

Страховий тариф (брутто-ставка) складається з нетто-ставки і навантаження. Нетто-ставка призначена для страхових виплат, навантаження – для покриття витрат на ведення справи та отримання страховиком прибутку. Структуру тарифної ставки наведено на рис. 1.

Рис. 1. Структура страхового тарифу

Частка навантаження у тарифі (F) виражається у відсотках від бруто-ставки або в долях. Якщо норматив прибутку F_{Pr} прямо в тариф не закладений, то встановлюється лише норматив витрат на ведення справи F_D , який буде дорівнювати F. Частка нетто-ставки в бруто-тарифі називається нормою (нормативом) виплат (H_{CB}). Взаємозв'язок між показниками H_{CB} та F виражається формулою:

$$H_{CB} + F = 100 \% . \quad (1)$$

У процесі аналізу показників страхової статистики перевіряється адекватність страхового тарифу на виконання принципу еквівалентності зобов'язань сторін. Для цього рівень виплат зіставляється із нормою виплат, а збитковість страхової суми – із середнім нетто-тарифом, який знаходиться за формулою:

$$\bar{T}_H = \bar{T} \times (1 - F/100) . \quad (2)$$

Якщо рівень виплат перевищує норму виплат або фактична збитковість вище середньої нетто-ставки, у страховика існує потреба в перегляді страхового тарифу для недопущення нестачі коштів страхових резервів на страхові виплати.

Тема 7. Урегулювання страхових претензій

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Процедура врегулювання страхових претензій.
2. Управління страховими виплатами.
3. Організація процесу врегулювання страхових претензій.

Питання для самостійного опрацювання

1. Особливості страхових виплат за договорами страхування життя.
2. Особливості врегулювання страхових претензій під час надання послуг асистансу.
3. Спільне та відмінне в регресі та суброгації в страхуванні.
4. Роль служби безпеки у врегулюванні страхових претензій.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Назвіть етапи врегулювання страхових претензій.
2. Які дії страхувальника в разі настання страхового випадку?
3. Яку роль відіграють аварійні комісари у врегулюванні збитків?
4. Що входить до процедури експертизи страхового випадку?
5. Як розраховується страхова виплата?
6. У чому полягають відмінності в урегулюванні збитків за різними видами страхування?
7. Які існують можливості в страхової компанії для застосування нею регресних позовів?
8. Укажіть інструменти зменшення витрат на страхові виплати.
9. Охарактеризуйте роботу служби врегулювання претензій.

Література: основна [1 – 6]; додаткова [7; 9; 18; 20 – 24; 54].

Практичні завдання для самостійної роботи

Ситуаційне завдання 7.1. Страхова компанія спеціалізується на добровільному страхуванні наземного транспорту. Основні умови її страхового продукту за цим видом страхування передбачають покриття ризику ДТП, вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ, ризику протиправних дії третіх осіб. Строк страхування – один рік. Франшиза – умовно 2 % страхової суми. Розрахунок страхового відшкодування проводиться за системою пропорційної відповідальності з урахуванням фізичного зносу транспортного засобу. За кожен безаварійний рік під час переукладання договору страхування на наступний період надається знижка 5 % (але не більше 25 % страхового тарифу).

Оцінювання рівня ризику, що приймається на страхування, здійснюється за опитувальним листом (20 запитань). Врегулювання страхових претензій проводиться страховою компанією на підставі наданих страхувальником документів, а також інформації від компетентних органів про причини та обставини страхового випадку.

Страхова статистика компанії за договорами добровільного страхування наземного транспорту за період п'ять років представлена в табл. 10. Поясніть, які, на ваш погляд, існують проблеми в страховій діяльності. Обґрунтуйте технологічні аспекти та умови страхування, що потребують удосконалення за страховим продуктом.

Страхова статистика зі страхування наземного транспорту

Показник	1 рік	2 рік	3 рік	4 рік	5 рік
Страхові платежі, тис. грн	5 165,4	5 740,5	6 611,8	7 196,0	7 800,8
Норматив виплат у страховому тарифі, %	70	70	65	65	65
Кількість укладених договорів страхування	3261	3534	3702	3805	3842
Середня страхова сума, тис. грн	35,2	35,7	38,0	39,4	42,3
Максимальна страхова сума, тис. грн	860,2	912,1	1 095,6	1 187,4	1 289,9
Кількість достроково припинених договорів страхування	3	21	16	18	29
Частка страхових платежів, повернутих страхувальникам, тис. грн	3,0	21,5	16,7	19,9	34,4
Кількість страхових претензій	457	408	398	450	497
Кількість відмов у страховому відшкодуванні	1	2	2	3	2
Страхові виплати, тис. грн	1 833,7	3 653,5	4 138,0	4 625,6	5 098,9
Максимальна страхова виплата, тис. грн	53,2	636,5	994,0	752,0	227,8
Середній час врегулювання страхових претензій після надання всіх документів, днів	15	20	28	29	30
Фактичні витрати на ведення справи, тис. грн, у тому числі:	1 498,0	1 607,3	2 049,6	2 302,7	2 574,3
комісійна винагорода	774,8	975,9	1 190,1	1 367,2	1 560,2
витрати на врегулювання страхових випадків	473,2	381,4	609,5	695,5	804,1

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізуйте статистику страхової компанії за відносними показниками (див. табл. 9). Обчисліть показники, що характеризують рівень витрат на ведення справи:

$$\text{Рівень витрат} = \frac{\text{Фактичні витрати на ведення справи}}{\text{Страхові платежі}}, \quad (3)$$

$$\text{Рівень витрат на комісійну винагороду} = \frac{\text{Комісійна винагорода}}{\text{Страхові платежі}}, \quad (4)$$

$$\text{Рівень ліквідаційних витрат} = \frac{\text{Витрати на врегулювання}}{\text{Страхові платежі}}. \quad (5)$$

Порадьте додаткові відносні показники, які б допомогли виявити проблеми. Проаналізуйте тенденції. Виділіть позитивні і негативні зміни. Усі розрахунки доцільно проводити в табличному процесорі *Excel*.

Обчисліть середній нетто-тариф за портфелем договорів добровільного страхування наземного транспорту в динаміці. Проаналізуйте адекватність страхових тарифів та їх складових: нетто-ставки та навантаження. Зробіть висновки.

Обґрунтуйте, чи потрібно страховику міняти підходи з андеррайтингу. Якщо так, запропонуйте відповідні заходи.

Поясніть, які, на ваш погляд, існують проблеми у врегулюванні страхових випадків. Запропонуйте заходи, які допоможуть їх вирішити.

Висуньте пропозиції щодо вдосконалення умов страхування та тарифної політики. Аргументуйте їх.

Аргументуйте, чи є у страховика потреба в перестрахованні. Якщо так, обґрунтуйте вибір перестрахового покриття.

Тема 8. Управління грошовими потоками страховика

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Особливості грошових потоків у страхуванні.
2. Формування резервів страховика.
3. Управління доходами та витратами в операційній діяльності страховика.
4. Управління доходами та витратами в інвестиційній та фінансовій діяльності страховика.
5. Управління прибутком страховика.

Питання для самостійного опрацювання

1. Проблеми оптимізації витрат на ведення справи страховика.
2. Напрями інвестування тимчасово вільних коштів страховика.
3. Оцінювання ефективності управління інвестиційним портфелем.
4. Розподіл чистого прибутку страховика. Вільні резерви. Виплата дивідендів.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Що є грошовим потоком у страхуванні?
2. Як класифікуються грошові потоки страхових організацій?
3. Що входить до складу технічних резервів?

4. У чому полягають особливості грошових потоків в операційній діяльності страховика?
5. Що входить до складу доходів від страхової діяльності?
6. Із чого складаються витрати страховика?
7. Які існують напрями й обмеження розміщення страхових резервів?
8. У чому полягають особливості оподаткування страховика?
9. Розкрийте зміст показників рентабельності страхової діяльності.
10. Як розподіляється прибуток страховика?

Література: основна [1 – 6]; додаткова [7; 10; 20; 31; 32; 38; 40; 50; 54].

Практичні завдання для самостійної роботи

Завдання 8.1. Оцініть потреби страхової компанії у ліквідних активах для проведення страхових виплат на I квартал наступного року, враховуючи дані звітного року, наведені в табл. 11. Аргументуйте свою позицію.

Таблиця 11

Статистичні дані звітного року

Вид страхування	Страхові внески, тис. грн				Страхові виплати за рік, тис. грн	Норматив витрат на ведення справи, %
	I квартал	II квартал	III квартал	IV квартал		
Медичне страхування	230,0	235,6	201,9	198,7	604,8	30
Страхування наземного транспорту	287,1	352,2	304,6	314,9	905,3	35

Завдання 8.2. Страхова компанія підвела підсумки своєї діяльності за рік. Надходження страхових платежів від страхувальників – 3 210 тис. грн, від перестраховальників – 230 тис. грн. Частки страхових платежів, сплачені перестраховикам – 11 тис. грн. Частки страхових платежів, які повертаються страхувальникам – 89 тис. грн. Страхові виплати – 2 490 тис. грн. Частки страхових виплат, компенсовані перестраховиками – 176 тис. грн. Витрати на ведення справи – 395 тис. грн. Резерви незароблених премій на початок року – 1 802 тис. грн, на кінець – 1 903 тис. грн. Частка перестраховиків у резервах незароблених премій на початок року – 71 тис. грн, на кінець – 74 тис. грн. Резерв заявлених, але не виплачених

збитків на початок року – 59 тис. грн, на кінець – 90 тис. грн. Загальна сума активів на кінець року – 27 787 тис. грн, поточні зобов'язання – 58 тис. грн. Визначить зароблені страхові платежі та прибуток від страхової діяльності. Обчисліть показники рентабельності.

Завдання 8.3. Показники страхової діяльності страховика наведені у табл. 12. Обчисліть основні статті доходів і витрат. Визначить фінансовий результат від страхової діяльності на кінець звітного року. Проаналізуйте показники ефективності та рентабельності страхових операцій.

Таблиця 12

Показники страхової діяльності, у млн грн

Назва показника	За попередній рік		За звітний рік			
	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
Страхові платежі від страхувальників-юридичних осіб	9,8	10,2	11,3	12,5	13,1	14,9
Страхові платежі від страхувальників-фізичних осіб	0,9	1,1	0,3	1,6	1,2	1,5
Надходження страхових платежів від перестраховальників	2,1	2,3	1,9	1,5	1,7	0,7
Частки страхових платежів, які повертаються страхувальникам	0,1	0,2	0,0	0,3	0,0	0,1
Частки страхових платежів, сплачені перестраховикам	2,1	1,5	1,0	0,1	2,7	1,9
Суми отриманих комісійних винагород за перестраховання	0,8	0,6	0,4	0,0	1,1	0,8
Страхові виплати та страхові відшкодування	7,1	7,6	7,5	8,7	8,9	9,1
Зміна резерву заявлених, але не виплачених збитків	0,2	-0,5	0,4	0,0	-0,4	-0,3
Частки страхових виплат, компенсовані перестраховиками	1,0	1,0	0,8	0,3	0,8	1,4
Зміна частки перестраховиків у резерві збитків	0,1	0,1	0,2	-0,1	0,2	-0,1
Аквізиційні витрати	0,8	0,9	0,9	1,0	1,1	1,1
Ліквідаційні витрати	0,7	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0
Адміністративні витрати	2,4	2,7	2,7	3,0	3,3	3,3

Методичні рекомендації до виконання завдання

Визначення потреб страховика у ліквідних активах залежить від сприйняття ризику особою, що приймає рішення. Можливий розмір страхових виплат у I кварталі наступного року можна оцінити на базі показника страхових виплат за минулий рік, страхових внесків за минулий рік

з урахуванням нормативу виплат, а також максимально можливих сум страхової відповідальності за договорами страхування.

Під час визначення основних статей доходів слід враховувати, що загальна сума страхових платежів (СП) обчислюється як сума страхових платежів від страхувальників юридичних осіб, фізичних осіб, а також від перестраховальників за вирахуванням часток страхових платежів, які повертаються страхувальникам і перестраховальникам.

Основним елементом доходів від страхової діяльності є чисті зароблені страхові платежі за період (ЧЗП), які розраховуються за формулою:

$$\text{ЧЗП} = \text{СП} - \Delta \text{РНП} - \text{СП}_{\text{чп}} + \Delta \text{РНП}_{\text{чп}}, \quad (6)$$

де СП – страхові платежі за період;

$\Delta \text{РНП}$ – зміна резерву незароблених премій протягом періоду;

$\text{СП}_{\text{чп}}$ – частки страхових платежів, сплачені перестраховикам;

$\Delta \text{РНП}_{\text{чп}}$ – зміна частки перестраховиків у резервах незароблених премій протягом періоду.

Прибуток за видами страхування, а також прибуток від страхової діяльності в цілому ($\text{П}_{\text{сд}}$) розраховується як різниця між доходами від страхової діяльності ($\text{Д}_{\text{сд}}$) та витратами від страхової діяльності ($\text{В}_{\text{сд}}$) за певний період:

$$\text{П}_{\text{сд}} = \text{Д}_{\text{сд}} - \text{В}_{\text{сд}}, \quad (7)$$

$$\text{Д}_{\text{сд}} = \text{ЧЗП} + \text{СВ}_{\text{чп}} + \Delta \text{СР}_{\text{чп}} + \text{КВ} + \text{ПЦР} + \text{РВ} + \text{ІД}, \quad (8)$$

$$\text{В}_{\text{сд}} = \text{СВ} + \text{ВВС} + \Delta \text{СР} + \text{ВЦР}, \quad (9)$$

де $\text{СВ}_{\text{чп}}$ – частки страхових виплат, що компенсуються перестраховиками;

$\Delta \text{СР}_{\text{чп}}$ – зміна частки перестраховиків у страхових резервах інших, ніж РНП, протягом періоду;

КВ – отримані страховиком комісійні винагороди;

ПЦР – повернуті суми із централізованих страхових резервних фондів;

РВ – одержані суми від реалізації прав за регресними вимогами;

ІД – інвестиційний дохід від розміщення коштів страхових резервів;

СВ – страхові виплати;

ВВС – витрати на ведення справи;

$\Delta \text{СР}$ – зміна страхових резервів інших, ніж РНП, протягом періоду;

ВЦР – відрахування до централізованих страхових резервних фондів.

Під час аналізу ефективності страхової діяльності використовуються показники чистих страхових платежів (ЧСП), чистих страхових виплат (ЧСВ), чистих страхових резервів (ЧСР), зароблених страхових платежів (ЗП), які розраховуються наступним чином:

$$\text{ЧСП} = \text{СП} - \text{СП}_{\text{чп}}, \quad (10)$$

$$\text{ЧСВ} = \text{СВ} - \text{СВ}_{\text{чп}}, \quad (11)$$

$$\text{ЧСР} = \text{СР} - \text{СР}_{\text{чп}}, \quad (12)$$

$$\text{ЗП} = \text{СП} - \Delta \text{РНП}. \quad (13)$$

Рівень збитковості фактичний (ЗФ) за діючими договорами страхування обчислюється на підставі зароблених платежів, на відміну від показника рівня збитковості за страховим портфелем минулих періодів (табл. 9), який розраховується на базі страхових платежів. Формули фактичного рівня збитковості (ЗФ) та фактичного рівня чистої збитковості (ЧЗФ) мають такий вигляд:

$$\text{ЗФ} = \frac{\text{СВ} + \Delta \text{РЗ}}{\text{ЗП}}, \quad (14)$$

$$\text{ЧЗФ} = \frac{\text{ЧСВ} + \Delta \text{ЧРЗ}}{\text{ЧЗП}}, \quad (15)$$

де $\Delta \text{РЗ}$ – зміна резервів збитків (резерву заявлених, але не виплачених збитків, та резерву збитків, які виникли, але не заявлені) за період;

$\Delta \text{ЧРЗ}$ – зміна чистих резервів збитків за період.

Додатково до показників ЗФ і ЧЗФ ефективність страхової діяльності доцільно аналізувати за допомогою інших важливих фінансових коефіцієнтів, формули розрахунку яких подані в табл. 13.

Таблица 13

Показники ефективності страхової діяльності

Показники	Формула розрахунку
Рівень виплат	СВ / ЗП
Рівень витрат	ВВС / ЗП
Комбінований показник рівня чистої збитковості	(ЧСВ + ВВС) / ЧЗП
Рентабельність продажів	$\text{П}_{\text{сд}} / \text{СП}$
Рентабельність страхової послуги	$\text{П}_{\text{сд}} / (\text{СВ} + \text{ВВС})$

Тема 9. Управління фінансовою надійністю страховика

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Сутність фінансової надійності, стійкості та платоспроможності страхової компанії.
2. Методи забезпечення платоспроможності.
3. Система управління ризиками страховика.
4. Оцінювання стійкості та платоспроможності страховика.

Питання для самостійного опрацювання

1. Вибір перестрахового покриття для забезпечення платоспроможності страховика.
2. Вплив структури інвестування коштів страхових резервів на забезпечення платоспроможності страхової організації.
3. Розподіл функцій та відповідальності під час реалізації процесу управління ризиками.
4. Управління достатністю капіталу страховика.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. Що є фінансовою надійністю страховика?
2. Поясніть взаємозв'язок понять фінансова надійність, стійкість та платоспроможність.
3. Які існують умови забезпечення платоспроможності?
4. Які вимоги до статутного капіталу страховика?
5. Як впливає тарифна політика страховика на його фінансову стійкість?
6. Поясніть роль перестраховування у збалансуванні страхового портфеля.
7. Охарактеризуйте сутність процесу управління ризиками страховика.
8. Як оцінюється платоспроможність страховика?
9. Що входить до тестів раннього попередження страховика?
10. Чим відрізняються тести раннього попередження від стрес-тестування в перевірці рівня надійності страхової компанії?

Література: основна [1 – 6]; додаткова [7; 8; 14; 15 – 17; 19; 20; 28; 30; 40; 46; 47; 52; 56].

Практичні завдання для самостійної роботи

Завдання 9.1. Використовуючи вихідні дані завдання 8.2 оцініть платоспроможність страхової компанії згідно із законодавством України.

Завдання 9.2. На підставі даних фінансової звітності та звітності страховика, наведених у табл. 14. визначить і проаналізуйте показники рентабельності та платоспроможності. Зробіть висновки та надайте власні рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості компанії.

Таблиця 14

Дані фінансової та страхової звітностей (витяг), у тис. грн

Назва показника	Попередній рік	Звітний рік
Валюта балансу (на кінець року)	112 932,8	117 411,3
Необоротні активи, у т. ч.:	36 187,0	35 197,4
нематеріальні активи (залишкова вартість)	1 240,5	1 349,1
Оборотні активи, у т. ч.:	76 716,5	82 126,2
гроші та їх еквіваленти	25 080,0	41 901,0
частка перестраховика у страхових резервах:	15 297,1	12 849,8
у т. ч. у резервах збитків	4 370,1	1 644,8
резервах незароблених премій	10 927,0	11 205,0
інших страхових резервах	0,0	0,0
Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	29,3	87,7
Власний капітал:	44 879,0	46 106,0
статутний капітал	40 000,0	40 000,0
додатковий капітал	0,0	0,0
резервний капітал	1 492,0	1 301,3
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	3 387,0	4 804,7
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, у т. ч.:	62 718,1	65 383,9
страхові резерви:	62 718,1	65 383,9
у т. ч. резерв збитків	16 781,0	12 897,4
резерв незароблених премій	42 946,0	51 405,7
інші страхові резерви	2 991,1	1 080,8
Поточні зобов'язання і забезпечення	5 335,7	5 921,4
Валові страхові премії, у т. ч.	114 681,6	132 170,5
сума премій, належних перестраховкам	28 184,9	29 475,4
Валові страхові виплати, у т. ч.	61 928,1	74 015,5
сума виплат, компенсована перестраховиками	19 165,7	20 927,5
Операційні витрати, що належать до собівартості послуг	41 985,0	47 622,9
Кількість страхових випадків	10 332	11 394
Кількість договорів страхування, укладених протягом року	346 261	404 934
Загальний обсяг відповідальності	6 371 200,0	7 774 735,3

Завдання 9.3. За статистичними даними страхової компанії (табл. 15) визначить найбільш ризиковий портфель договорів страхування. Запропонуйте заходи зниження рівня страхового ризику.

Таблиця 15

Дані страхової статистики

Вид страхування	Кількість договорів страхування	Сума страхових внесків, тис. грн	Норматив витрат на ведення справи, %	Середня страхова сума, тис. грн
Медичне страхування	618	120,0	30	10,0
Страхування наземного транспорту	968	1 485,2	35	45,0

Методичні рекомендації до виконання завдання

Перевірте виконання страховою компанією умов забезпечення платоспроможності згідно зі статтею 30 Закону України "Про страхування" [54], зокрема перевищення статутного капіталу мінімально необхідного рівня у еквіваленті 1 млн євро, наявність гарантійного фонду, що підтверджується додатним значенням суми нерозподіленого прибутку (непокритого збитку), додаткового та резервного капіталів, створення страхових резервів, достатніх для майбутніх страхових виплат.

Фактичний запас платоспроможності страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових:

$$\text{ФЗП} = A - \text{НА} - Z, \quad (16)$$

де A – загальна сума активів;

НА – сума нематеріальних активів;

Z – сума зобов'язань, у тому числі страхові резерви.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з двох величин, що обчислюються за формулами:

$$\text{НЗП}_1 = (\text{СП} - 0,5 \times \text{СП}_{\text{чп}}) \times 0,18, \quad (17)$$

$$\text{НЗП}_2 = (\text{СВ} - 0,5 \times \text{СВ}_{\text{чп}}) \times 0,26. \quad (18)$$

Виконання умов забезпечення платоспроможності страховою компанією зводиться до табл. 16.

Виконання умов забезпечення платоспроможності страховика

Умова забезпечення платоспроможності страховика згідно із Законом України "Про страхування"	Відповідність
Наявність сплаченого статутного капіталу	
Наявність гарантійного фонду страховика	
Створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат	
Перевищення фактичного запасу платоспроможності над нормативним	

Крім розрахунку показників запасів платоспроможності згідно із Законом України "Про страхування" [54], доцільно перевіряти значення показників тестів раннього попередження [52]. Окремі показники тестів раннього попередження та їхні бальні оцінки, наведені в табл. 17.

Таблиця 17

Формули розрахунку окремих показників тестів раннього попередження та їх бальні оцінки

Показник	Формула розрахунку	Оціночна шкала*
1	2	3
Показник ліквідності активів	$ПЛА = 100 \% \times (\text{Високоліквідні активи}) / (\text{Зобов'язання})$	1. $95 \leq ПЛА$ 2. $80 \leq ПЛА < 95$ 3. $65 \leq ПЛА < 80$ 4. $ПЛА < 65$
Показник ризику страхування	$ПРС = 100 \% \times (\text{Сума чистих премій за всіма полісами}) / (\text{Капітал})$	1. $ПРС \leq 100$ 2. $100 < ПРС \leq 200$ 3. $200 < ПРС \leq 300$ 4. $300 < ПРС$
Зворотний показник платоспроможності	$ЗПП = 100 \% \times (\text{Загальна сума зобов'язань}) / (\text{Капітал})$	1. $0 < ЗПП \leq 20$ 2. $20 < ЗПП \leq 50$ 3. $50 < ЗПП \leq 75$ 4. $75 < ЗПП, ЗПП \leq 0$
Показник змін у капіталі	$ПЗК = 100 \% \times (\text{Капітал } (t) / \text{Капітал } (t-1) - 1)$	1. $10 < ПЗК$ 2. $5 < ПЗК \leq 10$ 3. $0 < ПЗК \leq 5$ 4. $ПЗК \leq 0$
Показник змін у сумі чистих премій	$ПЗЧП = 100 \% \times ((\text{Сума чистих премій } (t)) / (\text{Сума чистих премій } (t-1)) - 1)$	1. $40 \leq ПЗЧП$ 2. $33 \leq ПЗЧП < 40$ 3. $10 \leq ПЗЧП < 33$ 4. $ПЗЧП < 10$
Показник незалежності від перестраховання	$ПНП = 100 \% \times (\text{Чиста сума премій по всіх полісах}) / (\text{Валова сума премій по всіх полісах})$	1. $50 \leq ПЗП$ 2. $40 \leq ПЗП < 50$ 3. $30 \leq ПЗП < 40$ 4. $ПЗП < 30; 85 \leq ПЗП$

1	2	3
Показник відношення чистих страхових резервів до капіталу	$\text{ПВРК} = 100 \% \times (\text{Чисті страхові резерви}) / (\text{Капітал})$	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}; \text{ПВРК} \leq 0$

* Значення показників: 1 – високий рівень; 2 – середній рівень; 3 – рівень нижче за середній; 4 – незадовільний рівень.

Оцінювання фінансової стійкості страхових операцій за окремим видом страхування (страховим портфелем) проводять через аналіз коефіцієнтів В. Ф. Коньшина (К) та стійкості страхового фонду (K_{CF}):

$$K = \sqrt{\frac{1-T}{N \times T}}, \quad (19)$$

де Т – середній нетто-тариф за страховим портфелем (див. формулу 2);

N – кількість застрахованих об'єктів (договорів страхування) на дату оцінювання.

$$K_{\text{CF}} = \frac{D_{\text{CD}} + \text{CP}_{\text{стаб}}}{B_{\text{CD}}}, \quad (20)$$

де D_{CD} – сума доходів за видом страхування за тарифний період;

B_{CD} – сума витрат за видом страхування за тарифний період;

$\text{CP}_{\text{стаб}}$ – стабілізаційні страхові резерви за видом страхування на дату оцінювання.

Коефіцієнт стійкості страхового фонду (K_{CF}) за аналізуємим видом страхування (портфелем страхових договорів) вважається нормальним, якщо він більше ніж 1, тобто коли сума доходів із врахуванням коштів у стабілізаційних резервах перевищує витрати.

Позааудиторна контрольна робота

Страхова компанія здійснює страхування від нещасних випадків, страхування наземного транспорту, страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, а також реалізує поліси страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів іншого страховика.

Основні показники діяльності компанії та її фінансового стану наведені в табл. 17 – 18. Обчисліть прибутковість кожного з видів страхування і фінансовий результат діяльності страховика.

Таблиця 19

Показники діяльності страхової компанії, млн грн

Назва показника	За попередній рік		За звітний рік			
	III кв.	IV кв.	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
1	2	3	4	5	6	7
Страхові платежі від страхувальників-юридичних осіб зі:						
страхування від нещасних випадків	5,9	4,8	4,8	3,3	4,3	4,5
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	13,2	13,2	12,3	17,5	13,7	14
страхування наземного транспорту	23,9	22,9	21,5	23,4	28,3	27,1
Страхові платежі від страхувальників-фізичних осіб зі:						
страхування від нещасних випадків	0,8	1	1,1	1,2	1,1	1,4
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	2,9	3	3,1	4,3	3,2	3,1
страхування наземного транспорту	6	7,1	7,2	7,5	9,2	9,3
Надходження страхових платежів від перестраховальників зі:						
страхування наземного транспорту	9,3	9,4	9,5	7,2	8,6	6,4
Частки страхових платежів, які повертаються страхувальникам-фізичним особам зі:						
страхування від нещасних випадків	0	0,1	0	0,2	0,3	0
Частки страхових платежів, сплачені перестраховикам зі:						
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	0	6,1	0	3,6	5,8	4,9
Агентські винагороди за страхування цивільної відповідальності власників транспортних засобів	1,3	1,4	1	2,1	1,5	1,6
Суми отриманих комісійних винагород за перестраховування зі:						
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	0	0	4	0	0	0
Страхові виплати та страхові відшкодування зі:						
страхування від нещасних випадків	2,8	1,9	4,1	3,1	4,2	4,4
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	13,0	9,2	10,7	11,4	15,8	17,6
страхування наземного транспорту	19,4	22,1	24,7	26,5	27,8	29,5
Зміна резерву заявлених, але не виплачених збитків зі:						
страхування від нещасних випадків		0,4	0,1	-0,2	-0,2	0,1
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ		-0,1	0,5	0,4	-1,2	1,5
страхування наземного транспорту		1,2	-4,0	-1,1	9,1	-1,2
Частки страхових виплат, компенсовані перестраховиками зі:						
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	0	1,6	0	0	4,7	2,2

1	2	3	4	5	6	7
Аквізиційні витрати зі:						
страхування від нещасних випадків	0,4	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	1,3	1,3	1,3	1,8	1,8	1,4
страхування наземного транспорту	6,8	7,0	6,8	6,8	8,3	7,8
Ліквідаційні витрати зі:						
страхування від нещасних випадків	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	0,3	0,2	0,2	0,2	0,5	0,5
страхування наземного транспорту	0,8	0,9	1,0	1,1	1,1	1,2
Адміністративні витрати	3,0	2,9	2,8	3,9	4,1	4,0
Доходи від депозитів	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2
Дивіденди за акціями	2,1	0	0	2,7	2,5	0
Втрати від участі в капіталі	0,3	0	0	0	0,8	0

Таблиця 20

Показники фінансового стану страхової компанії, млн грн

Назва показника	На початок звітного року	На кінець звітного року
Власний капітал	162,2	187,5
Загальна сума активів	290,6	335,9
Нематеріальні активи	1,2	1,1
Резерв незароблених премій зі:		
страхування від нещасних випадків	4,2	10,0
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	23,8	31,7
страхування наземного транспорту	51,1	78,1
Частка перестраховиків у резервах незароблених премій зі:		
страхування від вогневих ризиків і ризиків стихійних явищ	4,6	7,5
Резерв заявлених, але не виплачених збитків зі:		
страхування від нещасних випадків	1,3	1,1
страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ	6,3	7,5
страхування наземного транспорту	15,3	18,1

Заповніть форму звіту про доходи та витрати страховика (додаток А). Перевірте виконання умов забезпечення платоспроможності згідно із законодавством України. Проаналізуйте рентабельність діяльності страхової компанії. Запропонуйте заходи підвищення рентабельності та рівня платоспроможності.

Тема 10. Фінансовий моніторинг у страхових організаціях

Питання лекційного матеріалу для вивчення

1. Фінансовий моніторинг і його роль у страхуванні.
2. Рівні системи фінансового моніторингу.
3. Завдання, права та обов'язки суб'єктів фінансового моніторингу.
4. Правила проведення фінансового моніторингу.

Питання для самостійного опрацювання

1. Права та обов'язки суб'єктів державного фінансового моніторингу.
2. Порядок призначення працівника, відповідального за проведення первинного фінансового моніторингу. Вимоги до його кваліфікації та забезпечення відповідного навчання.

Контрольні запитання для самодіагностики

1. У чому особливості фінансового моніторингу страхових компаній?
2. Як побудована система фінансового моніторингу?
3. Що входить до завдань та обов'язків суб'єкта первинного фінансового моніторингу?
4. Які існують вимоги до фахового рівня спеціалістів із фінансового моніторингу?
5. Які фінансові операції страхової компанії підлягають внутрішньому фінансовому моніторингу?
6. Укажіть фінансові операції страхової компанії, які підлягають обов'язковому фінансовому моніторингу.

Література: основна [1 – 6]; додаткова [25; 27; 30; 34; 37; 43; 45; 53].

Практичні завдання для самостійної роботи

Дослідницьке завдання 10.1. Наведіть приклади схем легалізації доходів за участю страхових компаній. Встановіть, які регуляторні заходи використовуються державою для мінімізації подібних операцій.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Проаналізуйте офіційні публікації щодо виявлених механізмів та інструментів із відмивання "брудних" коштів. Знайдіть приклади схем легалізації доходів за участю страхових компаній та виокремте фінансові

операції страховика. З'ясуйте, які норми законодавства регулюють виділені фінансові операції, а також яка відповідальність існує за порушення таких цих норм. Зробіть висновки.

Тестові завдання для підготовки до модульного контролю

1. Ризик можна віднести до страхового, якщо:
  - а) його настання відомо у часі і просторі;
  - б) це масове явище, що має тенденцію до повторення;
  - в) він носить суб'єктивний характер;
  - г) усі відповіді правильні.
2. Страхові резерви можуть бути представлені такими активами:
  - а) векселі;
  - б) права вимоги до перестраховиків;
  - в) цінні папери, що емітуються державою;
  - г) усі відповіді правильні.
3. Управління страховими виплатами направлено на:
  - а) зниження витрат на страхові виплати;
  - б) покращення обслуговування вигодонабувачів;
  - в) зниження рівня ліквідаційних витрат;
  - г) усі відповіді правильні.
4. Страхові компанії застосовують методи протидії шахрайству:
  - а) на стадії андеррайтингу;
  - б) на стадії страхової виплати;
  - в) на стадії обслуговування клієнта;
  - г) усі відповіді правильні.
5. Відмова від агресивної реклами та прагнення стати більш прозорим для суспільства характерне для маркетингу, орієнтованого на:
  - а) продукт;
  - б) обсяги продажів;
  - в) споживача;
  - г) усі відповіді правильні.
6. Договори страхування можуть реалізовуватись:
  - а) в офісі страховика;
  - б) через інтернет;
  - в) через страхових агентів;
  - г) усі відповіді правильні.

7. До складу вихідних грошових потоків належать:

- а) страхові платежі;
- б) частки страхових платежів, сплачені перестраховикам;
- в) частки страхових виплат, компенсовані перестраховиками.
- г) усі відповіді правильні.

8. За реалізацію страхових продуктів через банківський канал продажів банк отримує від страхової компанії:

- а) відсотки;
- б) бонуси;
- в) премію;
- г) комісійну винагороду.

9. До технічних резервів не належать:

- а) резерв незароблених премій;
- б) резерв заявлених, але не врегульованих збитків;
- в) вільний резерв;
- г) резерв коливання збитковості.

10. До складу вхідних грошових потоків належать:

- а) частки страхових виплат, компенсовані перестраховиками;
- б) страхові виплати;
- в) частки страхових платежів, сплачені перестраховикам;
- г) усі відповіді правильні.

11. До етапів процесу андеррайтингу не належать:

- а) обчислення страхового тарифу за договором страхування;
- б) антиселекція ризиків;
- в) оцінювання рівня ризику, запропонованого на страхування;
- г) узгодження умов страхування, якщо ризик приймається.

12. Найбільш дешевими каналами продажів страхових послуг є:

- а) продажі через страхових агентів;
- б) продажі через страхових брокерів;
- в) продажі через незалежних нестрахових посередників;
- г) продажі через інтернет.

Рекомендована література

Основна

1. Кургин Е. А. Страховой менеджмент: управление деятельностью страховой компании / Е. А. Кургин. – Москва : РосКонсульт, 2005. – 304 с.
2. Лаврентьев В. А. Менеджмент в страховании : учеб. пособ. / В. А. Лаврентьев. – Нижний Новгород : ВГИПУ, 2009. – 223 с.
3. Ненно І. М. Навчальний комплекс. Страховий менеджмент : навч. посіб. / І. М. Ненно. – Харків : Бурун книга, 2011. – 224 с.
4. Никулина Н. Н. Страховой менеджмент : учеб. пособ. / Н. Н. Никулина, Н. Д. Эриашвили. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2012. – 703 с.
5. Сокиринська І. Г. Страховий менеджмент : навч. посіб. / І. Г. Сокиринська, Т. О. Журавльова, І. Г. Аберніхіна. – Дніпропетровськ : Пороги, 2016. – 300 с.
6. Страховий менеджмент : підручник / С. С. Осадець, О. В. Мурашко, В. М. Фурман та ін. ; за ред. С. С. Осадця. – Київ : КНЕУ, 2011. – 333 с.

Додаткова

7. Архипов А. П. Управление страховым бизнесом : учеб. пособ. / А. П. Архипов. – Москва : Магистр, 2009. – 317 с.
8. Внукова Н. М. Пруденційний нагляд у сфері страхування : монографія / Н. М. Внукова, О. В. Корват, Н. С. Опешко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 260 с.
9. Вовчак О. Д. Страхування : навч. посіб. / О. Д. Вовчак. – Львів : Новий світ-2000, 2006. – 480 с.
10. Говорушко Т. А. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку : монографія / Т. А. Говорушко, В. М. Стецюк, О. Ю. Толстенко. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 168 с.
11. Жилкина А. Н. Инновационный подход в управлении страховым бизнесом : монография / А. Н. Жилкина. – Санкт-Петербург : Изд. Санкт-Петербургского университета управления и экономики, 2014. – 126 с.
12. Зубец А. Н. Маркетинговые исследования страхового рынка / А. Н. Зубец. – Москва : Центр экономики и маркетинга, 2001. – 224 с.
13. Ким В. Чан Стратегия голубого океана / В. Чан Ким, Рене Моборн ; пер. с англ. И. Ющенко. – Москва : Манн, Иванов и Фебер, 2012. – 304 с.

14. Кінаш О. М. Основи актуарних розрахунків : навч.-метод. посіб. / О. М. Кінаш, В. М. Сороківський, М. В. Папка (Сороківська). – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 188 с.
15. Корват О. В. Ризики діяльності страховика / О. В. Корват. – Харків : ТОВ "Рейтинг", 2008. – 20 с.
16. Корнилов И. А. Основы страховой математики : учеб. пособ. для вузов / И. А. Корнилов. – Москва : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 400 с.
17. Опешко Н. С. Розробка методичного підходу до прогнозування достатності капіталу страхової компанії / Н. С. Опешко // Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. – 2014. – № 9. – С. 152–157.
18. Ротова Т. А. Страхування : навч. посіб. / Т. А. Ротова. – Київ : КНТЕУ, 2006. – 400 с.
19. Стратегічне управління страховою компанією : монографія / В. М. Фурман, О. Ф. Філонюк, Р. В. Пікус та ін. – Київ : КНЕУ, 2008. – 440 с.
20. Страхова справа. Інтегрований навчальний комплекс : підручник. Автоматизована система навчання на CD та Інтернет-портал: у 2 кн. / В. Т. Александров, О. М. Бандурка, О. І. Ворона та ін. – Кн. 1: Страхування. Страхові послуги. – Київ : НВП "АВТ", 2003. – 640 с.
21. Страхові послуги : підручник / С. С. Осадець, Т. М. Артюх, О. О. Гаманкова та ін. ; за заг. ред. С. С. Осадця, Т. М. Артюх. – Київ : КНЕУ, 2007. – 464 с.
22. Страхування : підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Р. В. Пікус та ін. ; за заг. ред. В. Д. Базилевича. – Київ : Знання, 2008. – 1019 с.
23. Страхування : підручник / С. С. Осадець, Т. М. Артюх, В. Л. Бабко та ін. ; за заг. ред. С. С. Осадця. – Київ : КНЕУ, 2002. – 599 с.
24. Страхування: теорія та практика : навч.-метод. посіб. / Н. М. Внукова, В. І. Успенко, Л. В. Временко та ін. ; за заг. ред. Н. М. Внукової. – Харків : Бурун Книга, 2009. – 656 с.
25. Фінансовий моніторинг : навч. посіб. / Н. М. Внукова, Ж. О. Андрійченко. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2013. – 204 с.
26. Фурман В. М. Страхування: теоретичні засади та стратегія розвитку : монографія / В. М. Фурман. – Київ : Наукова думка, 2006. – 334 с.

Інформаційні ресурси

27. Деякі питання організації фінансового моніторингу : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 552 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/552-2015-%D0%BF>.

28. Директива 2009/138/ЄС Solvency II Європейського Парламенту та Ради від 25 листопада 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ufu.org.ua/files/zakon/EU/Solvency%20II_ukr.doc.

29. Корват О. В. Інструменти та технології антикризового управління в страховій компанії / О. В. Корват, Г. О. Бурлака // Інфраструктура ринку. – 2017. – № 14. – С. 287–292. – Режим доступу : http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/14_2017_ukr/52.pdf.

30. Ліцензійні умови провадження страхової діяльності [Електронний ресурс] : розпорядження Держфінпослуг від 28.08.2003 р. № 40 // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0805-03>.

31. Методика формування резервів із страхування життя : Наказ Держфінпослуг України від 16.02.2004 р. № 198/8797 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0198-04>.

32. Методика формування страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя : Наказ Держфінпослуг України від 17.12.2004 р. № 3104 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0019-05>.

33. Методичні рекомендації щодо забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування при реорганізації страховиків шляхом приєднання: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 09.09.2003 р. № 48 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uazakon.com/document/fpart87/idx87604.htm>.

34. Методичні рекомендації щодо формування коду виду фінансової операції, що підлягає фінансовому моніторингу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.sdfm.gov.ua/content/file/Site_docs/2010/28122010/metod-cody-new.pdf.

35. Нечипорук Л. В. Страховий ринок: закономірності становлення та розвитку в умовах глобалізації : монографія / Л. В. Нечипорук. – Харків : Право, 2010. – 280 с.

36. Огляд страхового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/ua/Ohliad-strakhovoho-rynku.html>.

37. Офіційний веб-сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. – Режим доступу : www.nfp.gov.ua.

38. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р. // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.

39. Положення про державний реєстр фінансових установ : Розпорядження Держфінпослуг від 28.08.2016 р. № 825 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03>.

40. Положення про обов'язкові критерії та нормативи достатності, диверсифікованості та якості активів страховика та визнання такими, що втратили чинність, деяких нормативно-правових актів Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 23.02.2016 р. № 396 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0417-16>.

41. Положення про порядок і умови ведення страховиками персоналізованого (індивідуального) обліку договорів страхування життя [Електронний ресурс] : затв. Розпорядженням Держфінпослуг від 28.12.2004 р. № 3197 із змінами // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0194-05>.

42. Положення про порядок провадження діяльності страховими посередниками : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1523 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1523-96-п>.

43. Положення про розкриття фінансовими установами інформації в загальнодоступній інформаційній базі даних про фінансові установи та на веб-сайтах (веб-сторінках) фінансових установ та про внесення змін до Положення про Державний реєстр фінансових установ : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 19.04.2016 р. № 825 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0722-16>.

44. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-XII (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.

45. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1702-18>.

46. Про затвердження Вимог до організації і функціонування системи управління ризиками у страховика : Розпорядження Нацкомфінпослуг від 04.02.2014 р. № 295 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0344-14>.

47. Про затвердження Вимог щодо регулярного проведення стрес-тестування страховиками та розкриття інформації щодо ключових ризиків

та результатів проведених стрес-тестів : розпорядження Нацкомфінпослуг від 13.02.2014 р. № 484 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0352-14>.

48. Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 05.03.2002 р. № 49-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0317-02>.

49. Про затвердження Положення про особливості забезпечення правонаступництва за укладеними договорами страхування у разі реорганізації страховиків : розпорядження Держфінпослуг від 04.06.2004 р. № 913 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0776-04>.

50. Про затвердження Порядку складання звітних даних страховиків : розпорядження Держфінпослуг від 03.02.2004 р. № 39 (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0517-04>.

51. Про затвердження Принципів корпоративного управління : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 22.07.2014 р. № 955 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>.

52. Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків : розпорядження Держфінпослуг від 17.03.2005 р. № 3755 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine.uapravo.net/data/base21/ukr21633.htm>.

53. Про затвердження форм обліку та подання інформації, пов'язаної із здійсненням фінансового моніторингу, та інструкції щодо їх заповнення : Наказ Міністерства Фінансів України від 26.04.2013 р. № 496 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0805-13>.

54. Про страхування : Закон України від 07.03.96 № 86/96-ВР (із змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.

55. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

56. Уколов А. И. Управление рисками страховой организации : учеб. пособ. / А. И. Уколов. – Москва : Директ-Медиа, 2014. – 467 с.

57. Insurance Top [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://insurancetop.com>.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Звіт про доходи та витрати страховика

Код	Назва показника	Усього	I кв.	II кв.	III кв.	IV кв.
1	2	3	4	5	6	7
I. Визначення доходу від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя						
010	Страхові платежі (премії, внески), усього					
011	від філій					
012	від страхувальників – фізичних осіб					
013	від перестраховальників					
014	із них від перестраховальників-нерезидентів					
020	Частки страхових платежів (премій, внесків), належні перестраховикам					
021	у тому числі перестраховикам-нерезидентам					
030	Резерви незароблених премій та залишки страхових платежів із державного обов'язкового страхування на початок звітного періоду					
040	Резерви незароблених премій та залишки страхових платежів із державного обов'язкового страхування на кінець звітного періоду					
050	Частка перестраховиків у резервах незароблених премій на початок звітного періоду					
060	Частка перестраховиків у резервах незароблених премій на кінець звітного періоду					
070	Дохід від реалізації послуг із видів страхування, інших, ніж страхування життя (зароблені страхові платежі), 010-020+030-040-050+060					
II. Визначення доходу від реалізації послуг із страхування життя						
080	Страхові платежі (премії, внески)					
090	Частки страхових платежів (премій, внесків), належні перестраховикам					
091	у тому числі перестраховиками-нерезидентами					
100	Дохід від реалізації послуг зі страхування життя 080-90-140+280					
III. Дохід від надання послуг для інших страховиків та інших послуг (виконання робіт)						
110	Дохід від надання послуг для інших страховиків					
111	у тому числі суми агентських винагород					
112	із яких ті, що отримуються від страховиків, які здійснюють страхування життя					
120	Дохід від надання послуг (виконання робіт), що безпосередньо пов'язані із видами діяльності, зазначеними у статті 2 Закону України "Про страхування"					
IV. Інші операційні доходи, інші та надзвичайні доходи						
130	Суми, що повертаються із технічних резервів, інших, ніж резерви незароблених премій					
140	Суми, що повертаються з резервів із страхування життя					
141	Суми, що повертаються з резерву належних виплат страхових сум					
142	Суми інвестиційного доходу, одержаного страховиком від розміщення коштів резервів страхування життя, що належить страховику					

Продовження додатка А

Продовження табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
150	Частки страхових виплат і відшкодувань, компенсовані перестраховиками					
151	із них перестраховиками-нерезидентами					
160	Частки викупних сум, що компенсуються перестраховиками					
170	Суми, що повертаються із централізованих страхових резервних фондів					
180	Суми, що отримуються в результаті реалізації переданого страхувальником або іншою особою права вимоги до особи, відповідальної за заподіяні збитки					
190	Суми отриманих комісійних винагород за перестрашування					
191	із яких суми комісійних винагород за перестрашування, компенсовані перестраховиками-нерезидентами					
200	Інші операційні доходи					
210	Фінансові доходи					
211	у тому числі доходи від участі в капіталі					
212	доходи за облігаціями					
213	доходи від депозитів					
214	дивіденди за акціями					
220	Інші доходи					
230	Надзвичайні доходи					
V. Страхові виплати і страхові відшкодування та викупні суми						
240	Страхові виплати та страхові відшкодування					
241	у тому числі, що здійснюються за договорами страхування, термін дії яких на дату прийняття рішення про здійснення страхової виплати / страхового відшкодування закінчився					
250	Виплати викупних сум					
VI. Операційні витрати, інші та надзвичайні витрати						
260	Відрахування у технічні резерви, інші, ніж резерви незароблених премій					
270	Відрахування у резерв катастроф з обов'язкового страхування цивільної відповідальності за ядерну шкоду					
280	Відрахування у резерви із страхування життя					
281	Відрахування до резерву належних виплат страхових сум					
282	Сума відрахувань у резерв зі страхування життя за рахунок частини інвестиційного доходу, одержаного від розміщення коштів резервів страхування життя					
290	Відрахування у централізовані страхові резервні фонди					
300	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів страхування (аквізиційні витрати)					
301	у тому числі на агентські винагороди					
302	із яких страховикам-нерезидентам					
310	Витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестрашування					
311	у тому числі на винагороди брокерам					
312	із яких брокерам-нерезидентам					

Закінчення додатка А

Закінчення табл. А.1

1	2	3	4	5	6	7
313	на комісійні винагороди перестраховальникам					
314	із яких перестраховальникам-нерезидентам					
320	Витрати, пов'язані з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися у звітному періоді					
321	у тому числі на оплату судових затрат					
322	на оплату експертних (оцінних) робіт					
323	із яких на оплату послуг аварійних комісарів					
324	на оплату послуг установ асістансу*					
325	із яких на оплату послуг установ асістансу-нерезидентів					
330	Витрати, що здійснюються у зв'язку з регулюванням страхових випадків (ліквідаційні витрати), які сталися в попередніх звітних періодах					
331	у тому числі на оплату судових затрат					
332	на оплату експертних (оцінних) робіт					
333	із яких на оплату послуг аварійних комісарів					
334	на оплату послуг установ асістансу					
335	із яких на оплату послуг установ асістансу-нерезидентів					
340	Інші витрати, що належать до собівартості реалізованих послуг					
350	Інші адміністративні витрати					
360	Інші витрати на збут послуг					
361	у тому числі витрати на рекламу та маркетинг					
370	Інші операційні витрати					
380	Фінансові витрати					
381	у тому числі втрати від участі в капіталі					
382	проценти за користування кредитами					
383	проценти за облігаціями випущеними					
390	Інші витрати					
400	Надзвичайні витрати					
VII. Фінансові результати звичайної діяльності та надзвичайних подій (до оподаткування)						
410	Результат основної діяльності					
420	Результат фінансових операцій					
421	у тому числі від участі в капіталі					
430	Результат іншої звичайної діяльності					
440	Результат надзвичайних подій					
VIII. Податки на прибуток від звичайної діяльності та на прибуток від надзвичайних подій						
450	Податок на прибуток від звичайної діяльності					
451	у тому числі на валові доходи від діяльності з видів страхування, інших, ніж страхування життя					
452	на валові доходи від діяльності із страхування життя					
453	на операції з перестраховиками-нерезидентами					
460	Податки на прибуток від надзвичайних подій					
IX. Чистий:						
470	Прибуток					
480	Збиток					

* Установи асістансу – установи з організації надання медичної допомоги.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Концептуальні засади страхового менеджменту.....	4
Тема 1. Сутність і значення страхового менеджменту	4
Тема 2. Ресурсний потенціал, структура й органи управління страховою організацією.....	7
Тема 3. Планування у страховій діяльності.....	8
Тема 4. Комунікації та інформаційне забезпечення страхового менеджменту.....	13
Тестові завдання для підготовки до модульного контролю.....	14
Змістовий модуль 2. Прийняття управлінських рішень у страховій діяльності	16
Тема 5. Управління маркетинговою діяльністю в страховому бізнесі	16
Тема 6. Управління відбором ризиків на страхування	18
Тема 7. Урегулювання страхових претензій.....	21
Тема 8. Управління грошовими потоками страховика	24
Тема 9. Управління фінансовою надійністю страховика.....	29
Позааудиторна контрольна робота.....	33
Тема 10. Фінансовий моніторинг у страхових організаціях.....	36
Тестові завдання для підготовки до модульного контролю.....	37
Рекомендована література.....	39
Основна	39
Додаткова	39
Інформаційні ресурси	40
Додатки.....	44

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

СТРАХОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

**Методичні рекомендації
до самостійної роботи студентів
спеціальності 072 "Фінанси,
банківська справа та страхування"
другого (магістерського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Корват** Олена Валеріївна

Відповідальний за видання *Н. М. Внукова*

Редактор *О. В. Анацька*

Коректор *О. В. Анацька*

План 2018 р. Поз. № 84 ЕВ. Обсяг 48 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*